

Resultaten van de enquête onder zelfregie- en herstelinitiatieven over de gevolgen van de coronacrisis

2 april 2021, Greetje Senhorst en Katinka Hellweg

De coronacrisis heeft invloed op alle mensen, organisaties en diensten in de hele wereld. Ook zelfregie- en herstelinitiatieven ondervinden de gevolgen daarvan. Zelfregie-initiatieven zijn organisaties die door en voor mensen met een psychische kwetsbaarheid zijn opgericht. Het zijn vrijplaatsen waar mensen met een psychische kwetsbaarheid samen, met onderlinge steun, vanuit eigen regie hun leven weer oppakken en werken aan hun herstel. Meer informatie is te vinden in de brochure Bouwstenen voor participatie en herstel: www.mindplatform.nl/bouwstenen

In december ging er een nieuwe lockdown in. De deuren van de zelfregie- en herstelinitiatieven mochten op veel plekken openblijven, er waren echter nieuwe maatregelen die veel impact op mensen met een psychische of psychosociale kwetsbaarheid kunnen hebben, zoals de avondklok en de beperkte bezoeksmogelijkheden (maximaal 1 bezoeker per dag). Dat de zelfregie- en herstelinitiatieven open bleven, wil niet zeggen dat ze even toegankelijk waren als anders. Voor de inloop moeten mensen zich aanmelden en activiteiten kunnen maar met kleine groepen plaatsvinden. Voor sommige deelnemers is de drempel dan te hoog. Ook zijn er mensen die vanwege de risico's op besmetting geen gebruik meer maken van de mogelijkheden van het initiatief. Voor een deel daarvan zijn online activiteiten een uitkomst, maar ook deze zijn niet voor iedereen geschikt.

De coronacrisis duurt inmiddels een heel jaar en met deze enquête wilden we een beeld krijgen wat dit betekent voor de bezoeker, de medewerker en vrijwilligers van zelfregie- en herstelinitiatieven. Wat het betekent voor het aanbod, wat wel en niet gecontinueerd kon worden en wat er aan nieuwe activiteiten is ontstaan. We wilden ook achterhalen of er consequenties zijn voor de organisaties zelf en de samenwerking met gemeenten en andere partners. Doordat wij respons hebben gekregen van heel verschillende zelfregie-initiatieven uit het hele land, hebben we een goed beeld kunnen krijgen wat er speelt en wat de belangrijkste ontwikkelingen en aandachtspunten zijn.

Deze enquête met open vragen is uitgezet bij 33 zelfregie- en herstelinitiatieven, gericht aan de directeur of coördinator. De reactieperiode was van 23 februari tot en met 15 maart 2021. Van 16 organisaties ontvingen we respons. Dat is aanzienlijk minder respons dan op de eerste enquête die we onder dezelfde groep hielden in mei 2020. Toen hadden we 27 reacties. Deels heeft het ermee te maken dat we er deze keer minder bovenop zaten, deels kan het te maken hebben met de vele onderzoeken die er gedaan worden in verband met corona, algehele corona-moeheid en dat de urgentie nu minder sterk voelde voor de zelfregie- en herstelinitiatieven (men is inmiddels gewend aan de crisis).

Conclusies en aanbevelingen:

- Veel bezoekers en **deelnemers hebben het zwaar. Het is belangrijk om in contact te blijven**, een luisterend oor te bieden, waar mogelijk te steunen. Dat is een boodschap aan de reguliere zorg en aan zelfregie- en herstelinitiatieven.
- Het is belangrijk om te **erkennen dat medewerkers en vrijwilligers het zelf moeilijk kunnen hebben en soms niet optimaal kunnen werken of zelfs uitvallen**. Door dat te erkennen en te bespreken ontstaat weer ruimte voor veerkracht en hoop. Het blijft belangrijk om de impact van corona op iedereen bespreekbaar te blijven houden, respect te hebben voor de diversiteit in reacties en draagkracht, en elkaar waar mogelijk te ondersteunen.
- Dankzij corona is er **meer variatie gekomen in dienstverlening en activiteiten. Er is meer online aanbod**, digitale middelen zoals goede computers en goed werkende wifi zijn hierbij onmisbaar. De online activiteiten worden als verrijking ervaren, maar dat aanbod past niet altijd en niet iedereen. Er is ondersteuning nodig voor doorontwikkeling van een gevarieerd aanbod - inhoudelijk, financieel- en het is belangrijk ervaringen op dit gebied te blijven delen en van elkaar te leren.
- Nieuw voor sommige initiatieven zijn ook **ervaringen met activiteiten in kleine groepen of individuele ondersteuning**. Belangrijk om hiervan te leren en te kijken wat je op langere termijn kunt of wilt behouden. Waar sprake is van individuele ondersteuning als nieuwe activiteit kun je ook met gemeente in overleg over financiering in het kader van OCO.
- Er is letterlijk **ruimte nodig om fysieke ontmoetingen en activiteiten voort te zetten**. Hulp in natura en/of financieel van gemeenten en andere partners is gewenst. Het vraagt ook om op samenwerking gerichte aanpak van initiatieven zelf. Gemeenten moeten ook ruimte geven in regelgeving en handhaving daarbij; zie ook [handreiking algemene voorzieningen](#).
- Er is veel onzekerheid over **bestaanszekerheid van ZHI's op langere termijn**. Dat is niet nieuw, mogelijk wel extra urgent door tekorten bij gemeenten. Het is belangrijk dat financiers en initiatieven inhoudelijk in gesprek blijven met het langetermijn perspectief voor de doelgroep voor ogen. Dus niet aan de hand van procedures voor aanbesteding, subsidieverlening, verantwoording.

1. Belangrijkste signalen van bezoekers/deelnemers

Eenzaamheid en het gebrek aan sociale contacten wordt het meest genoemd. Daarnaast wordt genoemd dat er sprake van lusteloosheid en angst is. Mensen hebben last van het gebrek aan perspectief, de crisis duurt lang en het einde is nog niet in zicht. Sommige activiteiten vinden geen doorgang en er is weinig te doen. Ook wordt er gesignaleerd dat de (ggz)zorg minder bereikbaar en beschikbaar is.

Omdat mensen zich aan moeten melden voor de inloop en voor deelname aan activiteiten, is de drempel nu hoger waardoor sommige mensen er geen gebruik meer van maken. Ook is het voor nieuwe mensen lastiger om toegang te krijgen.

2. Consequenties -positief en negatief- van de coronacrisis voor de organisatie

a) Consequenties voor medewerkers en vrijwilligers

Organisaties zitten in de knel doordat medewerkers thuis moeten blijven bij verkoudheidsklachten, als ze besmet zijn of als ze in contact zijn geweest met iemand die positief is getest op corona. Ook hebben sommige medewerkers en vrijwilligers meer last van hun psychische kwetsbaarheid en werken daardoor minder of niet. Sommigen zijn bang voor besmetting en kunnen hun werk daardoor niet of minder goed doen. Daardoor worden medewerkers extra belast omdat ze diensten van elkaar moeten overnemen. Ook is er steeds veel flexibiliteit en improvisatievermogen nodig.

Er is minder onderling contact omdat er minder mensen tegelijk op locatie mogen werken. Vooral voor vrijwilligers en medewerkers die nog lerend zijn of ondersteuning nodig hebben is dat een knelpunt.

Ook geldt er voor medewerkers en vrijwilligers hetzelfde als voor bezoekers: ze zijn 'moe' van de crisis, vinden het lastig om hoop en perspectief te blijven bieden terwijl er steeds slecht nieuws is:

“Hoe buig je een gesprek om in de richting van hoop en perspectief als alle berichtgeving overal alleen maar gaat over angst en beperkende maatregelen? Iedereen klaagde en mopperde; zie daar maar eens positief bij te blijven, dan moet je echt heel sterk in je schoenen staan.”

Werken vanuit huis is voor medewerkers een uitdaging, bijvoorbeeld omdat ze alleen wonen en nu de hele dag alleen thuis zijn en geïsoleerd raken. Of omdat ze jonge kinderen in huis hebben en de combinatie met werk een uitdaging is, zeker op momenten dat onderwijs en kinderopvang gesloten zijn.

b) Consequenties voor aanbod en activiteiten?

Veel initiatieven geven aan dat het een positief effect van de crisis was dat ze veel online aanbod en activiteiten hebben opgezet en veel hebben geleerd op dat gebied. Bepaalde activiteiten lenen zich minder goed voor een online variant, bijvoorbeeld omdat het thema te zwaar is (suïcidaliteit), omdat er fysiek contact bij nodig is omdat het om heel praktische activiteiten gaat.

Sommige initiatieven geven aan door het online aanbod nieuwe doelgroepen te kunnen bereiken. Mensen met minder digitale vaardigheden zijn echter lastiger te betrekken bij dit soort activiteiten. Ook wordt er genoemd dat mensen op den duur (na 1 jaar coronacrisis) moe zijn van alle online activiteiten en afhaken.

De inloop, cursussen en andere activiteiten op locatie kunnen veelal doorgang vinden, maar dan op aanmelding en met kleinere groepen. Dat werkt enerzijds drempelverhogend maar heeft soms ook een positieve keerzijde:

“De kwaliteit van de contacten is verbeterd doordat men op afspraak komt, er is meer rust en ruimte om met bezoekers in gesprek te gaan.”

Of en met hoeveel mensen deze activiteiten door kunnen gaan is sterk afhankelijk van de (grootte van) de beschikbare ruimte. Sommige initiatieven huren andere ruimte in om een activiteit door te laten gaan. Andere initiatieven gebruiken de ruimte van een buurthuis en mochten van de beheerders niet open terwijl het vanuit overheidsbeleid wel toegestaan was.

c) Consequenties voor de samenwerking met partners en voor de financiering?

Met betrekking tot de financiering zijn er vooralsnog weinig consequenties. De financiers (veelal gemeenten) geven aan door te betalen. Toch zijn er ook zorgen:

“We worden voornamelijk gefinancierd door de gemeente en die heeft een tekort in het Sociaal Domein van miljoenen. Bij ons is de groei er uit door Corona en we hebben gewoon minder deelnemers kunnen ontvangen ivm de maatregelen dus we weten niet wat de gemeente volgend jaar gaat doen.”

Ook lopen initiatieven inkomsten mis uit bijvoorbeeld catering of andere winstgevende activiteiten.

Met betrekking tot de samenwerking met partners horen we verschillende geluiden. Enerzijds dat de overleggen online doorgaan en er goed overlegd wordt (effectief en korte lijntjes), maar ook dat je elkaar minder tegenkomt en er minder gelegenheid tot contact en afstemming is en verschillen uitvergroot worden.

3. Alternatieve activiteiten

a) Welke alternatieven zijn er ontplooid en ontwikkeld?

Er zijn veel online activiteiten ontwikkeld zoals chatten, appen en (beeld)bellen. Ook geven initiatieven aan actiever te zijn op Social Media. Er zijn online inlopen, online lotgenotengroepen, online cursussen etcetera via verschillende platforms ontwikkeld en ontplooid. Om mensen mee te laten doen hebben initiatieven ook ondersteuning opgezet op digitaal gebied.

Er zijn ook middelen verstrekt zoals telefoons en tablets om deel te kunnen nemen aan die activiteiten. Daarnaast werden er attenties verstuurd of rondgebracht bij bezoekers en deelnemers om in contact te blijven en mensen een hart onder de riem te steken.

Offline zijn er specifiek groepen georganiseerd voor mensen die online niet willen of kunnen meedoen en zelfs individuele ondersteuning omdat daar meer behoefte aan bleek te zijn.

b) Problemen bij deze nieuwe activiteiten

Het meest genoemd zijn de digitale vaardigheden van medewerkers en van bezoekers. Ook wordt er gesproken over weerstand en ‘onlinemoeheid’ bij mensen.

Er moest geïnvesteerd worden in nieuwe apparatuur en soms in extra (grote) ruimte.

c) Ondersteuning/faciliteiten die gemist worden om de alternatieven te realiseren/te verbeteren

Hier wordt geld genoemd om te kunnen investeren en voor de bestaanszekerheid. Ook is er nu een op sommige plekken een gebrek aan ruimte.

4. Overige aandachtspunten

Iemand noemt dat medewerkers en vrijwilligers helaas niet worden *'gezien als zorgmensen die snel moeten worden gevaccineerd'*

De erkenning en bekendheid vanuit gemeente en zorginstellingen voor zelfregie- en herstelinitiatieven zou in bepaalde regio's beter kunnen. Gemeenten hoeven niet altijd (alleen maar) financieel steun te bieden, maar kunnen ook helpen met het beschikbaar stellen van ruimte en bekendheid aan het initiatief geven. Zorgaanbieders kunnen hun cliënten erop wijzen dat er een plek is waar mensen met een psychische kwetsbaarheid wél nog terecht kunnen.